

Gică Manole

***

A P O C A L I P S A
după Stalin

Cartea Românească
EDUCAȚIONAL

Cuprins

LIBERTATE PENTRU ISTORIE	7
Septembrie 1939: Stalin și Uniunea Sovietică declanșează Al Doilea Război Mondial.....	9
II. Două întâmplări din studenție. Percepții de tinerețe ale pactului sovieto-german	15
III. Vara lui 1939: Stalin „negociază” cu Franța și Marea Britanie doar pentru a putea ajunge mai repede la înțelegere cu Hitler...25	
IV. Două „victime” ale tratatului de la Versailles: U.R.S.S. și Germania!.....	29
V. Adolf Hitler, Mein Kampf și „politica Estului”	37
VI. Adolf Hitler – o viziune rasistă asupra Istoriei	50
VII. Preliminarii diplomatice ale pactului Stalin-Hitler.....	60
VIII. Hitler bate tare la ușă. Stalin o deschide cu nerăbdare	69
IX. Joachim von Ribbentrop la Moscova	81
X. Prevederile pactului Stalin-Hitler. Protocolul secret.....	88
XI. De ce s-a aliat Stalin cu Hitler?.....	95
XII. Apocalipsa după Stalin!	102
XIII. „Eliberarea” Europei trebuia să înceapă pe 6 iulie 1941! ..	109
XIV. Stalin îl trimite pe Molotov la Berlin să negocieze aderarea U.R.S.S. la Axa Roma-Berlin-Tokyo (noiembrie 1940).....	118
XV. Planul <i>Barbarossa</i> devansează u 14 zile Ziua M.....	126
XVI. Stalin: cel mai feroce criminal din istorie	134
XVII. Holocaustul stalinist.....	140

XVIII. „Deasupra tuturor... Aceia” Cristian Rakovski, 1938.....	153
XIX. „Țelul nostru a fost să provocăm războiul” Cristian Rakovski, 1938	161

ANEXE

Mihai Eminescu despre evrei („Curierul de Iași” – 1876)	174
Agendă iconografică	189
Indice de nume	217
BIBLIOGRAFIE	225

Septembrie 1939: Stalin și Uniunea Sovietică declanșează Al Doilea Război Mondial

De vreo două decenii și ceva, Istoria și-a accelerat ritmul intrând, pe turnantă finală, într-o epocă a globalizării accentuate. Altele sunt paradigmele ei, iar „erorile” unor mari puteri din trecutul recent, și care au provocat suferințe inimaginabile atâtor națiuni, tind să fie, dacă nu uitate, cel puțin estompate. Una dintre aceste așa-zise „erori” istorice ale unor mari puteri a fost pactul Molotov-Ribbentrop, ale cărui consecințe teritoriale pentru România încă sunt valabile și astăzi. Din acest motiv susțin de multă vreme că pentru statul român, pentru România, Al Doilea Război Mondial (din punct de vedere al urmărilor) încă nu s-a încheiat, teritoriile românești anexate de U.R.S.S. în 1940/1944 (Basarabia, Nordul Bucovinei, Herța, Insula Șerpilor) continuând să fie înstrăinate, în ciuda faptului că pactul sovieto-german a fost condamnat de întreaga lume civilizată, inclusiv de către cele două state semnatare.

Așa, U.R.S.S., sub o imensă presiune internațională, pe cale de a pierde Războiul Rece, a „condamnat”, prin Sovietul Suprem, la 23 decembrie 1989 ca *nul și neavenit*, pactul semnat la Moscova la 23 august 1939 cu Germania nazistă. Desigur, a fost o „condamnare” de imagine, căci, după dezintegrarea U.R.S.S., în decembrie 1991, Rusia a preluat imediat moștenirea imperială, expansionistă, a acesteia, refuzând să renunțe la

controlul asupra unor foste „republici” sovietice¹ (vezi cazul Georgiei, Azerbaidjanului, Armeniei și Republicii Moldova), punând la cale împotriva acestora agresiuni directe/indirecte, montând diversiuni extrem de periculoase pentru pacea și securitatea internațională. La data când U.R.S.S. a avut „curajul” să denunțe pactul banditesc cu Hitler, Mihail Gorbaciov era într-o foarte mare măsură preocupat să facă „din anii nouăzeci un jalon istoric în evoluția lumii, în special a Europei”². Așadar, „să facă” istorie, dar o istorie în folosul muribundeii

---

¹ Dr. Anatolie Muntean, Dr. Nicolae Ciubotaru, *Români de la Est. Războiul de pe Nistru (1990 – 1992)*, Editura AGER-Economistul, București, 2004, p. 255: „Politica sovietică imperială și planurile KGB-iste criminale au dus așadar la declanșarea războaielor civile în Republica Cecenă, Armenia, Azerbaidjan, Georgia, în Republicile Baltice și Moldova.”. Războiul din 1990 – 1992 dintre Republica Moldova și Rusia (nu Transnistria) a provocat Basarabiei pagube de circa 10 miliarde de dolari, peste 1000 de morți, 2000 de răniți, mii de refugiați, contribuind, cu binecuvântarea ONU și OSCE, „la întărirea pozițiilor strategice ale Rusiei în acest colț al lumii” (*Ibidem*, p. 258), care se comportă în Republica Moldova după bunul său plac. Înfruntând de una singură Rusia, căci România, condusă la acea vreme de un președinte cu „înalte studii” la Moscova (Ion Iliescu), n-a ajutat-o cu nimic, Moldova rămâne izolată, la cheremul Kremlinului. Din nefericire, pe atunci, atât la Chișinău, cât și la București, erau la conducere oameni lași, trădători, colaboratori ai serviciilor secrete rusești. De aici serviciile pe care cei doi șefi de state românești le-au făcut Rusiei și trădarea pe față a intereselor majore ale poporului și statului român. Subliniem că, după încetarea războiului moldo-rus, a fost semnat un fel de tratat de pace între Republica Moldova și separatiștii transnistreni la 21 iulie 1992, la Moscova, de către Mircea Snegur, prin care statul moldovean nu numai că pierde teritoriile din stânga Nistrului, ci și Cetatea Tighina, din dreapta fluviului. Anatolie Muntean și Nicolae Ciubotaru apreciază tratatul de pace de la Moscova al Republicii Moldova ca pe „o capitulare rușinoasă în fața Rusiei..., un act de înjosire națională în fața armatei ruse și a separatiștilor transnistreni, un act de diplomație machiavelică, de politică duplicitară și rudimentară...” (*Ibidem*, p. 271), fapt ce ar fi dus la discreditarea statului moldovean „în fața altor popoare” (*Ibidem*).

² Vezi Mihail Gorbaciov, *Memorii*, traducere de Radu Pontbriant, ediție îngrijită, note și anexe de Petre Dan, Editura Nemira, București, 1994, p. 119. Afirmția a fost făcută pe 15 iulie 1990, într-o convorbire cu cancelarul vest german Helmuth Kohl, aflat în vizită la Moscova.

Uniunii Sovietice, nu al renunțării de către U.R.S.S., (după cum scria, tot la acea vreme, Alexandr I. Soljenițin, în *Cum să reîntemeiem Rusia*³), la toate teritoriile străine anexate de imperiul sovietic ca urmare a protocolului secret al pactului Molotov-Ribbentrop.

De altfel, pactul banditesc dintre Stalin și Hitler, care, odată semnat, va conduce pe cale de consecință la declanșarea celui mai devastator conflict din istorie, nu este suficient să fie condamnat, ci, odată denunțat de semnatari, tot pe cale

---

³ Alexandr Soljenițin, *Căderea imperiului comunist sau cum să reîntemeiem Rusia*, Editura Rampa&Ecranul, București, 1991. În anii 1990 – 1991, când U.R.S.S. dădea semne clare de dezintegrare, Soljenițin, în eseu la care facem trimitere, se împăcase cu gândul că rușii nu au „suflu pentru a fi un Imperiu” (*Ibidem*, p. 9) și că disoluția imperiului sovietic ar fi bine „să se petreacă fără inutile suferințe omenești” (p. 8). Desigur, viziunea autorului *Arhipelagului Gulag* a fost una romantică, violent contrazisă de evoluția lucrurilor, dacă ne gândim la modul cum a reacționat Rusia la secesiunea Ceceniei (1991), când a impus micului, străvechiului și eroicului popor cecen un război crâncen. Urmarea, un adevărat genocid: mai mult de jumătate din populația Ceceniei a fost exterminată. Faptul s-a petrecut pe parcursul ultimului deceniu al secolului XX, sub privirile îngăduitoare/aprobatoare ale lumii civilizate. Subliniem că, cel care a sfidat Moscova, și și-a condus poporul cecen în acest război cu totul asimetric, a fost Djohar Dudaev (fost general sovietic de aviație), și care, în 1998, e ucis de serviciile speciale rusești. Este bine de reamintit că exterminarea poporului cecen de către ruși s-a petrecut sub o denumire extrem de cunoscută astăzi, anume, *lupta împotriva terorismului* (subl. ns. – G. M.).

Revenind la Soljenițin, precizez că pentru el, în acei ani cruciali pentru Rusia, lucrurile erau limpezi: „trei republici baltice, trei republici caucaziene, patru din Asia Centrală, dar și Moldova (dacă se simte așa de mult atrasă de România) – în total unsprezece, da! acestea neapărat și fără întoarcere se vor despărți...” (*Ibidem*), căci, accentuează marea conștiință care a fost A. I. Soljenițin, „nu-i de mândrie să-ți întinzi ghearele spre viețile altora” (p. 11).

Din păcate dezideratul marelui scriitor rus nu s-a împlinit, Rusia, în ultimele două decenii, probând aceeași politică expansionistă ca și U.R.S.S. în dauna unor state independente, membre ale ONU. Amintim, pe lângă exemplul Republicii Moldova, agresiunile, urmate de anexiuni teritoriale, asupra Georgiei (2008) și Ucrainei (2014), în cazul ultimei criza degenerând într-un război crâncen chiar pe parcursul anului 2014.

de consecință, trebuia, obligatoriu, să conducă la anularea consecințelor sale teritoriale. Căci, cele două state totalitare căzând de acord să împartă Europa Centrală și de Est, anexând state vecine sau teritorii aparținând acestora, după ce vor fi zdrobite (una definitiv în 1945, cealaltă prin implozie în 1991) diplomația mondială, forurile diplomatice internaționale trebuiau să acționeze în a ajuta statele anexate/agresate în a-și recupera teritoriile naționale pierdute.

În această direcție, Germania, la începutul anilor '90, se afla într-o poziție extrem de favorabilă, iar vizita cancelarului german Helmuth Kohl la Moscova, în iulie 1990, a fost efectuată în primul rând ca să negocieze cu Kremlinul reunificarea Germaniei⁴. Alte state, victime ale agresiunii sovietice de *dinainte* și de *după* (subl. ns. – G. M.) ultimul război mondial, și fac trimitere aici în primul rând la România, n-au fost pregătite să gestioneze pozitiv problemele ce le aveau cu Imperiul sovietic. Așa, pe când diplomația germană forța acceptul Kremlinului pentru reunificarea țării lor, în vara lui 1990 diplomația românească „beneficiind” de noile opțiuni deschise României de înlăturare a tiraniei comuniste, fiind girată de oameni cu trecut moscovit/kaghebit (Ion Iliescu, Silviu Brucan, Al. Bârlădeanu, generalul Nicolae Militaru etc.), tocmai negocia (în mare secret) semnarea unui tratat bilateral cu muribunda Uniune Sovietică⁵.

---

⁴ Așa, Helmuth Kohl, în cadrul întâlnirii cu Mihail Gorbaciov de la Moscova, pe 15 iulie 1990, n-a ezitat să-i spună ultimului lider de la Kremlin tranșant: „Scopul venirii mele este următorul: de a stimula procesul care va conduce la stabilirea într-un an a unui tratat global între Uniunea Sovietică și Germania unificată... (subl. ns. – G. M.)” (în Mihail Gorbaciov, *op. cit.*, p. 122), pentru ca ultimul secretar general al P.C.U.S să-i confirme cancelarului german acordul său: „Opinia noastră publică se adaptează treptat, pas cu pas, la ideea alegerii făcută de poporul german, care a optat pentru reunificare (subl. ns. – G. M.)” (*Ibidem*, p. 127).

⁵ Bibliografia este extrem de vastă. Cităm, totuși, câteva titluri: Vladimir Alexe, *Ion Iliescu. Biografia secretă. Candidatul manciurian*, Editura Elit

Comentator, București, 2000, pp. 238 – 240; *idem*, *România secretă*, Editura Elit, București, 2004; Dumitru Mazilu, *Revoluția furată. Memoriu pentru țara mea*, vol. I și vol. II, *Vise spulberate*, Editura Cozia Ed.-Co. Iordache&Armbruster, București, 1991; Alexandru Saucă, *K.G.B.-ul și Revoluția Română*, Editura Miracol, București, 1994; Alex Mihai Stoenescu, *Istoria loviturilor de stat în România, Revoluția din decembrie 1989 – o tragedie românească*, vol. IV, partea I (764 pagini), partea a II-a (828 pagini), Editura RAO, București, 2004 și 2005 – vezi partea a II-a, cap. XII, *Fenomenul diversionist-terorist*, pp. 584 – 682. La 5 aprilie 1991, Ion Iliescu, în calitate de președinte al României, s-a deplasat la Moscova, unde a semnat cu muribunda U.R.S.S. un tratat bilateral fără ca, în prealabil, să fi limpezit întreg contenciosul istoric româno-sovietic (pactul Stalin-Hitler, urmat de anexarea provinciilor românești din Nord-Est, Insula Șerpilor, Herța, cele patru ostroave din Delta Dunării ocupate cu brutalitate de U.R.S.S. spre sfârșitul anului 1940, returnarea tezaurului românesc depozitat la Kremlin decembrie 1916 – ianuarie 1917 și confiscat din ordinul dictatorului V. I. Lenin, în ianuarie 1918, exterminarea a peste un milion de români, de către U.R.S.S., în Basarabia și România (1945 – 1964) etc.).

Tratatul de la Moscova a însemnat un act de înaltă trădare, deoarece România, prin persoana „emanatului” din decembrie 1989, Ion Iliescu, renunță, pentru întâia oară în istorie, la drepturile sale asupra Basarabiei, Nordului Bucovinei, Herței, dar și Insulei Șerpilor. Cu un cinism desăvârșit, Ion Iliescu a avut, la acea vreme, obrăznicia să considere tratatul semnat cu Gorbaciov și U.R.S.S. drept model și pentru alte state foste „frățești”. În realitate, ceea ce a semnat kaghebizul Ion Iliescu la Moscova, la 5 aprilie 1991, n-a fost un tratat, ci o capitulare rușinoasă a statului român care și-a „conservat” față de Imperiul sovietic statutul de vasalitate. Basarabia, la acea vreme, s-a simțit încă o dată trădată/abandonată de România, iar primul-ministru Mircea Druc aprecia tratatul în cauză drept un „cuțit în spate” înfipt românilor basarabeni (vezi, în acest sens, Gheorghe Cojocaru, *Colapsul U.R.S.S. și Dilema relațiilor româno-române*, Editura Omega, București, 2001, p. 292). Tot la acea vreme, acad. Alexandru Zub publica articolul *Diplomație? în „Țara”, nr. 16 (34) din 27 aprilie 1991*, unde aprecia tratatul româno-sovietic semnat la Moscova ca pe unul cu caracter antinațional, „care ne ipotechează viitorul”, menținând România în sfera de influență sovietică. Și Frontul Popular Moldovenesc din Republica Moldova a adus critici extrem de dure lui Ion Iliescu, tratatului semnat de el, calificându-l drept rușinos și dezonorant pentru România. La toate criticile, Ion Iliescu, în nota cinică de apărător al intereselor rusești în relațiile bilaterale româno-ruse, le-a catalogat drept puncte de vedere „extremiste”, „nerealiste”, „sectare” (vezi Gheorghe Cojocaru, *op. cit.*, p. 97).

Nu am nicio îndoială că, prin felul cum sunt prezentate evenimentele istorice, îndeosebi cele de mare anvergură și cu impact major asupra unor întinse spații /regiuni istorice, „masele populare” sunt manipulate, îndoctrinate cu falsuri /minciuni de cea mai joasă speță, cu interpretări partizane de un subiectivism grosolan, toate la un loc expresie abjectă a cinismului nemăsurat. Așa și cu așa-zisul pact de „neagresiune” germano-sovietic din august 1939. Pe toată perioada studiilor mele „oficiale” (începute chiar la debutul anilor '60 și finalizate puțin după mijlocul anilor '70 din secolul XX), acesta era prezentat „echidistant”, „obiectiv”, în spiritul „adevărului istoric”, al adevărului istoric expus în spiritul materialismului-științific, desigur! „Adevăr” istoric care otrăvea mințile/sufletele neștiutoare ale tinerilor cu minciuni istorice grosolane.

II. Două întâmplări din studenție. Percepții de tinerețe ale pactului sovieto-german

În primii ani de liceu, citeam în manualele de istorie (cel al lui M. Roller, deși fusese scos, se mai folosea, iar eu, la sfatul profesorilor, l-am folosit pentru redactarea unor materiale pe care le citeam în fața colegilor) câtă prevedere/înțelepciune a dovedit Uniunea Sovietică în cazul încheierii tratatului de „neagresiune” cu Germania lui Hitler; și cum, semnând acest tratat, patria „libertății adevărate”, unde stăpâni absoluți erau „oamenii muncii de la orașe și sate”, a mai câștigat doi ani de „pace”, „pace” folosită, cu atâta „folos”, pentru pregătiri febrile întru respingerea viitoareii agresiuni „fasciste”! Menționez, de asemenea, manipularea și minciuna pe care le foloseau cu bună știință unii profesori la facultatea de istorie din Iași (au „excelat” în această direcție profesoara stalinistă Janeta Benditer, dar și „olimpianul” Aurel Loghin, tot stalinist și el) din anii studenției mele. Janeta Benditer, titulară la secția de istorie contemporană universală, cu o patimă demnă de o cauză mai bună voia să ne convingă de perfidia lui Hitler, „cruzimea” cu care a executat cele câteva mii de polonezi la Katyn (sic!) și nu numai acolo, atacul mârșav premeditat de Wehrmacht împotriva „pașnicei” U.R.S.S. condusă de „genialul” Stalin. Desigur, nimeni dintre cei douăzeci și ceva de studenți ai generației mele n-a contrazis-o pe J. Benditer. Ba, mai mult, cu excepția câtorva colegi (printre care mă număram și eu), patru sau

cinci, care refuzam să acceptăm asemenea minciuni grosolane, ceilalți notau și își însușeau aberațiile doamnei în cauză. Mi-amintesc cum, după cursuri sau cu alte prilejuri, împreună cu vreo doi – trei colegi stăteam la o țigară cu Janeta Benditer (fuma țigări Amiral pe care le „completa” cu un pahar de coniac), unde discuțiile erau libere, prilej folosit de ea pentru a afla ce gândeam. La o asemenea întâlnire (era în ianuarie – februarie 1976) am discutat alert cu doamna în cauză vreo două ceasuri, ba despre una, ba despre alta, eu, folosindu-mă de prilej, ridicând și chestiunea pactului Molotov-Ribbentrop, afirmând tranșant că Uniunea Sovietică, înțelegându-se cu Germania, a ocupat pe nedrept vaste teritorii străine de la Marea Baltică la Marea Neagră. Când vorbeam despre aceste lucruri, habar nu aveam că Janeta Benditer făcuse studiile la Moscova, chiar pe timpul lui Stalin, la vestita universitate Lomonosov! Ceilalți colegi, auzind cele afirmate de mine, au înghețat literalmente. Desigur că n-am ezitat în a susține că România fusese amenințată cu războiul în 1940 pentru a ceda U.R.S.S. teritoriile sale din Nord-Est.

La auzul celor susținute de mine, Janeta Benditer trage cu sete câteva fumuri din țigară, ia o gură de coniac, mă fixează cu o privire rea, extrem de atentă, întrebându-mă de unde am aflat „prostiile” astea. „Din cărți și, îndeosebi, dintr-o carte a lui William Shirer, pe care am găsit-o la biblioteca universitară”, îi răspund zâmbind, dar conștient că am dat-o în bară. „Și se numește *Al Treilea Reich. De la origini la cădere*”, am încheiat cu satisfacție interioară prilejuită de „curajul” sincerității mele. „Da, bine!”, zise Janeta Benditer. „Nici nu-ți dai seama cât ești de credul, de crezi toate prostiile scrise de autori capitaliști!”.

Până la acea discuție avusesem o relație excelentă cu profesoara Janeta Benditer. Schimbam gânduri, opinii, cu privire la diverși autori, în primul rând existențialiști.

Am mers, deseori, la teatru, împreună, la sugestia sa, desigur. Rețin că, tot în iarna anului 1976, am vizionat, împreună, la Naționalul ieșean, o piesă în vogă la acea vreme,

Nu sântem îngeri, rolul principal avându-l un actor pe cale de a deveni vedetă autentică, Constantin Codrescu, și cum, la sfârșitul spectacolului, am aplaudat în picioare prestația actorilor.

Până la incidentul cu pactul germano-sovietic, așadar, m-am bucurat de prețuirea reală a Janetei Benditer. Avea o părere atâta de bună despre mine (și totuși, trăiam unii dintre cei mai negri ani, ani îngropați într-o suferință extremă), încât odată s-a oprit din expunerea sa (amfiteatrul II 7) adresându-se colegilor: „Voi nici nu știți ce filozof aveți printre voi în persoana lui Manole”. Desigur, lauda sa m-a deranjat foarte tare, nemulțumindu-mă profund, deoarece mă supunea privirilor reci/rele ale colegilor.

Și uite așa, de la „filozoful” ce eram, după accesul de sinceritate, de la acel bar de lângă Universitatea ieșeană, peste vreo două – trei săptămâni, tot la cursul său de istorie contemporană universală, Janeta Benditer se oprește din dictare, afirmând: „Manole! Ai o gândire extrem de periculoasă! Mai periculoasă decât a unui legionar!”.

Am făcut această incursiune în memorie nu pentru a mă lăuda, ci pentru a sublinia uriașa dificultate ce o întâmpină cel ce refuză să rămână captivi versiunii „oficiale” în interpretarea istoriei, îndeosebi când au neșansa de a trăi într-un regim totalitar în care aceasta este subordonată ideologicului, propagandei regimului. Și când, cu un asemenea prilej, dacă au opinii ce contrazic pe cea oficială, nu se bucură de nicio solidaritate din partea celor din jur (fac trimitere, aici, la colegii mei, și care, la controversa cu J. Benditer, au tăcut ca niște înțelepți!). Așa cum, de altfel, tot aceeași reacție tăcută au avut-o colegii mei de an, dar nu o tăcere favorabilă mie, ci una plină de reproșuri /dezaprobare, cu privire la ultimul examen din studenție (aprilie 1976) la istoria contemporană a României cu profesorul Aurel Loghin, și el cu studii tot la Moscova, la aceeași universitate.

În cele două – trei luni trecute de la incidentul cu

J. Benditer, poziția mea a devenit și mai tranșantă/radicală cu privire la această imensă nenorocire ce a reprezentat-o pentru civilizație târgul banditesc de la Moscova dintre Stalin și Hitler. Așa că, la examenul de istorie contemporană a românilor, Aurel Loghin ne-a dat, printre altele, și un subiect despre cauzele ultimului război mondial. Inutil să mai notez despre poziția profesorului privind „adevăratele” cauze ale războiului: Germania, Hitler, Al Treilea Reich – marii și singurii vinovați, iar „pactul de neagresiune” Stalin l-a semnat doar ca să țină Uniunea Sovietică cât mai departe de conflict! Să pregătească în tihnă apărarea U.R.S.S., fapt și mai limpede dovedit de politica „pașnică”, de „prietenie și pace” cu toți vecinii, promovată de aceasta, politică dovedită, din plin, prin „eliberarea” unei jumătăți din Polonia, a Țărilor Baltice, a Basarabiei și Nordului Bucovinei de la România „burghezo-moșierească”, precum și a unor teritorii finlandeze ce puneau, prin apropierea lor, „în primejdie”, nu-i așa, securitatea Leningradului!!! Așa prezenta Aurel Loghin studenților subiectul în cauză!

Desigur, în lucrare am scris nu după cursul profesorului Aurel Loghin, ci după cum am crezut eu că trebuie scris, identificând, fără echivoc, pactul sovieto-german drept cauza principală a ultimei conflagrații mondiale. Rețin, încă, iritarea profesorului meu atunci când ne-a adus lucrările corectate, privirea extrem de cercetătoare aruncată spre mine, gestul de nemulțumire cu care vântura lucrarea mea, privirile acuzatoare ale colegilor, tăcerea de gheață din același neuitat amfiteatru al facultății de istorie, II7. Incidentul de care vorbesc a fost unul ce putea avea urmări grave pentru mine. Dar n-a avut. Îmi amintesc că Aurel Loghin m-a convocat la biroul său de prorector, a încercat să mă intimideze, amenințându-mă cu exmatricularea, făcându-mi, desigur, morală. „Ce fel de student comunist ești dumneata?”. Nu mi-a notat lucrarea (peste 30 de ani un fost coleg, îmi zise, cu privire la acest incident: „Atunci, cu ocazia incidentului cu Loghin, ai luat 4 (patru), mon cher, nu-i așa?”), dând a doua zi, separat,